

МА Милутин Милтојевић, историчар – архивиста

Историјски архив Ниш

miltojevic@arhivnis.rs

УДК 930.323.15(=163)(497.11)

Прегледни рад

Примљено: 30. 3. 2021.

Прихваћено: 1. 9. 2021.

О ШОП(ОВ)НИМА И ШОПЛУКУ

Апстракт: У раду се указује на бројне недоумице о пореклу, територији и етничким особеностима Шопа, који се помињу као становници једног дела Србије, Бугарске и Републике Северне Македоније. На основу прегледане литературе у Србији чини се да се истраживања Шопа налазе на маргинама научног интересовања, без обзира што су о њима писали још Вук Караџић и Јован Цвијић. Осим несугласица око територије које су насељавали, истраживачи се не слажу ни око порекла и етничких карактеристика. Подстрек за даља истраживања пружају пописни подаци из 2011. године када су у шифрарник националне припадности уврштени Шопи, при чему се 128 грађана са територије Јужне и Источне Србије изјаснило да припада овој етничкој заједници.

Кључне речи: Шоп, Шоплук, порекло, територија, језик.

Балканско полуострво због свог специфичног географског положаја одувек се сматрало мостом који повезује (или раздваја) Исток и Запад. Балкан представља подручје на којем су се кроз историју сударали разни народи, културе и религије. Временом, они су се преплитали и мешали па данас са сигурношћу не можемо да тврдимо који су све народи живели на овим просторима, а камоли да повучемо јасне етничке границе између њих. Повлачење етничких граница на Балкану можда представља и узалудан посао јер су оне кратког даха и брзо застаревају. Један од примера је и област Шоплука коју су настањивали Шопи (Шопови), област која је дуго заузимала велики део југоисточне Србије и западне Бугарске, да би у време стварања националних држава у деветнаестом веку скоро сасвим нестала. Осим записа где су живели, психолошким и лингвистичким карактеристикама које их одвајају од других етничких група, званичних података нема, јер пописи становништва, Државописи, не садрже податке о њима.

Када поменемо Шопе, отвара се читав низ неразјашњених проблема који се тичу: порекла Шопа, имена Шоп, границе Шоплука, по чему се разликују од својих суседа... Елиминишући субјективне ставове појединих аутора покушаћемо укратко да прикажемо важније моменте из њихових дискусија као и да одговоримо на нека од постављених питања.

Шопи

Нажалост, Шоплук, а са њима и Шопи представљају тему научног интересовања која је у Србији неправедно запостављена. Иако интересовање за ову тему сеже (бар у писаном облику) још од времена Вука Караџића¹, у Србији је литература која се тиче Шопа и Шоплука веома оскудна.²

Захваљујући непотпуним и штурим подацима, као и недостатку темељитости у истраживању од стране већине истраживача и научника (у каква се могу навести: посматрања са стране, прихватање спољних мишљења, краткоћа боравка на терену, површно читавање народне мимикрије, национално-мисионарска полазишта и циљеви),³ многи истраживачи формирали су површне па и тенденциозне стереотипе о Шопима. Најзаслужнији за овакво стање ствари су управо они аутори који су највише цитирани и преписивани када је у питању писање о овој теми. Тако Јован Цвијић у свом делу „Балканско полуострво и јужнословенске земље”, пише: „Код Шопова се ретко наилази на ону пословну делатност и предузимљивост других варијетета централног типа. Често су непокретна духа, укочени и суморни. Њихова патријархална култура је сиромашнија од Динарске... Темелни, телесно добро развијени, Шопови се одликују великом издржљивошћу у раду и упорном истрајношћу да до циља дођу. Врло се слабо умно развијају и тај се развитак код њих продужава и у познијим годинама. Ипак се сви они који су прошли кроз школу често навикавају на интелектуалну дисциплину и на методски рад. Као сви људи централног типа, и Шопови су, изузевши донекле оне у Србији, задржали доста рајинских особина, ниског рајинског морала, затворености и често простог лукавства. Изгледа да у овом варијетету има више духовно тромих но у другим варијететима. Често има карактеристичног тврдоглавства које не попушта и тешко се савлађује. Код њих се осећа нека врста стињене и сузбијене осетљивости и поноса који тешко показују, а увређени носе увреду у себи годинама као отровну жаоку”.⁴ Риста Николић у својој студији „Власина и Крајишта” пишући о Шопима, Шопа описује као „планинца, проста и некултурна човека.” Он још наводи да у Црној Трави уколико неко нешто не зна да уради или је невешт рећи ће му „Еј, Шопе!”, или

¹ О овоме видети: В. Стојанчевић, Вукова знања о Бугарској и Бугарима, Београд 1966, 371–407; В. Стојанчевић, Вуково интересовање за „Шоплук” и „Шопове”, Београд 1975; В. Стојанчевић, Срби и Бугари 1804–1878, Нови Сад 1995.

² Поред тога што се о Шоповима мало писало, након анализе доступних радова дошло се до закључка да већина аутора углавном, без методолошких правила и без икаквих напомена преписије доступна дела Јована Цвијића и Ристе Николића. Са друге стране у многим радовима Шопови се само узгред помињу, тако да овом приликом нису цитирани. У ову групу спадају следећи радови: Р. Костадиновић, Црна Трава и Црнотравци, Лесковац 1968; С. Станковић, Брод, село код Црне траве, Београд 2006; Б. Михајловић, Власина и Власинци, Сурдулица 2000; В. Николић-Стојанчевић, Врањско Поморавље : етнографска испитивања, Београд 1974; А. Стојановски, Врањски кадилук у XVI века, Врање 1985; Р. Тричковић, „Торлак”, у: Зборник радова Пиротска буна 1836, Пирот 1997; Д. Стојковић, „Насеља и становништво општине Пирот : осврт на поједине историјске, етничке и демографске карактеристике”, Гласник етнографског музеја, 74/1, Београд 2010.

³ Ј. Ћирић, „Шоплук: културни мост или јабука раздора на Балкану”, у: Међународни скуп Изазов интеркултуралности, Београд 1997, 217.

⁴ Ј. Цвијић, Балканско полуострво и јужнословенске земље, Београд 2013, 101.

„Шопска посла”, а уколико желе да вас увреде „Шопе ниједан!”⁵

У прилог горе наведеним тврдњама можемо навести и приче о Баја – Џори, „митској” личности која је оставила дубок траг у шопским предањима. Књижевна и уметничка вредност ових прича је веома мала, фабула плитка, поуке наивне, па ипак оне су донекле одраз шопске психе, њиховог карактера и особеног погледа на свет.

Наводимо најпре причу о тркалу.⁶ „Ишли Шопови, ишли, ишли па нашли тркало. И како у њиховим планинама није било кола на точковима, па о тркалу ништа нису знали, питали су се пред овим непознатим и чудним предметом шта је то. И како сами нису могли дати одговор, позвали су Баја – Џору, јер он „све знаје”, пошто је “бил двапут на пазар и трипут у воденицу”, па им је он рекао: „Па зар не видите бре, било нешто, па се растурило”. И Шопови су били задовољни, јер је заиста ту било нешто па се растурило”.⁷

И друга прича почиње на истоветан начин: „Ишли Шопови, ишли, па нашли сат. Како су време мерили уз помоћ сунца и звезда нису знали о каквој је направи реч. И опет су шопови у овој прилици тражили мишљење Баја – Џорино: „Какво је това?”, Баја – Џора им одговара: „Па зар не видите бре: од бивола око”.⁸

У једној од прича Шопови су решили да саграде цркву, и то од сира. Приступили су градњи, али када је пала ноћ, легли су да одморе. У току ноћи, један од Шопова се пробудио и чуо је недалеко од себе чудно режање и мумлање. Уплашен, стао је дозивати остале другове који су спавали. Пробудио се и Баја – Џора који је на питање збуњених Шопова „каква је това” одговорио : „Па зар не чујете добро бре, поју божји анђели.” Овај одговор их је све примирио и они су заспали. Када су се ујутру пробудили, зидове њихове цркве појели су гладни пси.⁹

Има и других прича сличној овој, попут оне у којој Шопови скачу са високе стене у понор на чијем се дну налази магла јер их је Баја – Џора уверио да је то вуна. У једној Шопови праве качамак у бунару. У другој су нашли чизму, пошто су носили опанке нису знали шта је то па су упитали већ по обичају Баја – Џору. Он им је „мудро” одговорио: „Па зар не видите бре, това је ножица за трнокоп”.¹⁰

Иако Јован Јовановић ове приче апострофира у контексту шопског народног предања, нажалост он у свом раду „Шопови, неке њихове одлике и кретања”, нигде на наводи изворе или литературу из које их је преузео. На први поглед оне само употпуњују негативну слику и стереотип о Шопима као о простом и примитивном народу. Међутим у њима налазимо и пар података који нам говоре о њиховом животу. Кроз приче се често провлачи да је Баја – Џора стекао знање и мудрост јер је „бил трипут у воденицу а двапут на пазар”, из чега следи да у Шоплуку није било превише воденица и да самим тим нису масовно употребљавали хлеб умешен од брашна за своју исхрану. Други извор сазнања Баја – Џоре је пазар. Да ли је то Трговиште (југоисточно од Врања) или неки

⁵ Р. Николић, Крајиште и Власина : антропогеографска проучавања, Београд 1912, 228.

⁶ Точак за кола или воденични точак.

⁷ Ј. Јовановић, „Шопови неке њихове одлике и кретања”, Лесковачки зборник, 5, Лесковац 1965, 51.

⁸ Исто.

⁹ Ј. Јовановић, н. д., 51.

¹⁰ Исто, 52.

заборављени трговачки центар Шоплука, не можемо са сигурношћу да тврдимо, али можемо да претпоставимо да су Шопови у њему трговали, пре свега сточарским производима. Конфигурација терена допринела је да се становништво пре свега бави сточарством. О томе у којим количинама се производио сир и колико су Шопови били вешти у прављењу млечних производа, најбоље илуструје прича у којој су покушали да направе цркву од сира. Поменута прича уједно говори ио недостатку цркава, манастира па и свештених лица на овом подручју, где је до данашњих дана домаћин куће задржао одређене прерогативе духовног лица. Последња прича у којој се помиње трнокоп само је још један од показатеља да су се Саси током средњовековног периода бавили рударством у овим крајевима, и да се континуирано вађење руде наставило до наших дана.

Старија посматрања из којих су слободно извођени закључци о Шоплуку и Шоповима како се из горњих навода види, нису била нарочито повољна. Планинска затвореност и изолованост допринела су стварању већег степена оскудице и сиромаштва, што је стварало потребу за напорним радом и штедњом. Немаштина је подстицала развој нагона за мимикријом и неповерење према странцима и спољашњем свету. Међутим, то не значи да су Шопи физички и психички заостали у односу на остало становништво Балкана, јер уколико анализирамо само фолклор и шопска кола она знатно мењају устаљену слику о Шоповима. Шопска кола су брза и од играча захтевају велику играчку спретност и умешност. Пре ће бити да су стереотипи и негативне конотације везане за Шопове настале тек у новије време, како би се Шопови у време стварања националних држава изјаснили као Срби или Бугари о чему ће бити више речи у делу рада који следи.

Шоплук након ослобођења од Турака

Етничка диференцијација Шопова на Србе и Бугаре настала је после ратова и Берлинског конгреса 1878. године, односно након утврђивања граница између независних држава Србије и Бугарске. Државна граница којом је подељен Шоплук створила је доста проблема локалном становништву. Крећући се пре свега планинским и брдским тереном, интернационална комисија која је постављала границу до Пчиње пресекала је јединствене сеоске атаре пет села: Паскашије, Планинице, Пресеке, Топлог Дола и Црвеног Града. Зависно од тога са које стране села су били настањени, локално становништво почело је да се изјашњава као бугарско или српско. Тако се на пример Паскашијанци изјашњавају као Бугари а Милојковчани који представљају остатак Паскашија на српској страни, као Срби. Део села Пресека са источне стране изјашњава се као Бугари а са западне као Срби.¹¹ У ово време (1878–1879) подигнут је и једини устанак који је имао за циљ независност Шоплука. Устанак је предводио Симон Соколов из Трна, васпитаван у Србији.¹² О самом устанку мало се писало у Србији.¹³

Несумњиво је било потешкоћа у овој области да се повуку јасне државне и прецизна етничка граница, јер не постоје оштре етничке разлике између

¹¹ Д. Крстић, „Торлаци у Србији”, Пиротски зборник, 27-28, Пирот 2003, 73.

¹² Из бележака др С. Сотирова, О Шоплуку и Шоповима, необјављен рукопис.

¹³ О покрету Симе Соколова (Соколовића) видети: Н. Соколов, Западните попокрајини през време на ослобођењу, реферат; као и остале радове поменутог аутора.

становништва. Јован Цвијић је истицао да постојећа знања нису довољна за поуздано разликовање Срба и Бугара. Цвијић је сматрао да би Србе и Бугаре требало разликовати по томе да ли славе *славу*. „Срби немају топлијег и дубљег обичаја, који је личан, јер је везан за породицу и са покољењима се кроз векове наставља. Тога обичаја немају Бугари на истоку од Шопске зоне, и по њему се као по карактеристичном фосили разликују српско становништво и становништво са јачим српским утицајем од бугарског”¹⁴.

Тек о времену после ослобођења од Турака, имамо потпуније податке о насељима и становницима овог краја. Бележе се подаци о броју домаћинстава, пореских глава, броју становника по полу, укупном броју писмених. Наводе се и први подаци о наталитету и смртности. С јесени 1878. године, после разграничења према одлукама Берлинског конгреса, уводи се матична евиденција рођених, венчаних и умрлих, како у Краљевини Србији, тако и у Кнежевини Бугарској.¹⁵

У преко стотину сеоских насеља живело је тада више од 50.000 становника, од којих је само сто педесет било писмено (искључиво мушкарци). Сем неколико десетина Рома, сви су остали били православне вере. У Пироту, тада једином градском насељу у овом пределу живело је око 7.000 становника.¹⁶ У већини сеоских насеља живела је по једна до две фамилије Рома. У самом Пироту било их је 34. У Пироту је живело и неколико хиљада Турака, али је долазак српске војске дочекало тек око хиљаду. Убрзо су се и они одселили. У време ослобођења од Турака у граду је било и 74 јеврејских домаћинстава са приближно 400 душа.¹⁷

Пописи становништва у Краљевини Србији садрже податке о полу, домаћинствима, старосној структури, брачном стању, писмености, телесним и душевним недостацима, занимањима, као и по матерњем језику и вери. Становништво је подељено само у две категорије, Срби и друге народности,¹⁸ те званичних података о Шопима нема.

Област Шоплука

Границе Шоплука нису сасвим јасне, нити су икада биле постојане. Географско одређење територије на којој су живели Шопи, отежава и чињеница да неки аутори пишу о територијама на којима су живели Шопи и Торлаци, правећи разлику између ових етничких група, док други не праве јасну дистинкцију.¹⁹

Феликс Каниц у свом делу, *Србија земља и становништво*, нажалост само на једном месту помиње Шопове и територију коју они настањују. Говорећи о Торлацима, он наводи да се Торлаци језиком и ношњом разликују од Шопова,

¹⁴ Ј. Цвијић, *Антропогеографски списи*, Београд 1991, 208.

¹⁵ В. Живковић, *Торлак : појам и границе : порекло имена : становништво : речник личних имена до 1878. године*, Пирот 1994, 33.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Исто, 34. Видети и: *Државопис*, св. XI, Београд 1882.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G1882/Pdf/G188211001.pdf>, приступ: 24. 2. 2019.

¹⁸ *Статистика Краљевине Србије*, књ. 1, Београд 1892.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G1892/Pdf/G189211001.pdf>, приступ: 24. 2. 2019.

¹⁹ Д. Крстић, „Конструкција идентитета Торлака у Србији и Македонији”, (необјављена докторска дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 2014), 24–30.

„који живе на територији од балканског превоја Гинци до јужно од Софије, и од Бугара на северној Чипоровској реци, које у Торлаку зову Загорцима”.²⁰ Слично њему Милан Ђ. Милићевић је, пишући о становницима Пирота, писао: „Пирот је средина пределу који се зове *Торлак*, ... Предео *Торлак*, пружа се, по казивању сељака, више Цариброда до *Губеша*, последњег торлачког села на тој страни; одмах иза *Губеша* село је *Гинци*, или *Винци*. То је већ село *шопско*; оно припада пределу који се зове *Шопско*, и у коме је и *Софија*, данашња престоница кнежевине Бугарске”.²¹

Јован Цвијић наводи да је Шоплук планинска област у средишњем делу Балканског полуострва, која се готово меридијански протеже дуж српско-бугарско-македонске границе (дужине 200 km и ширине 50–80 km). Са површином од преко 12.000 km², при чему већи део територије припада Бугарској, а нешто мањи Србији и Македонији. На северу почиње од Старе Планине и завршава се на југу са Плачковицом и Малешким планинама. Западни део области почиње на белопаланачко-власинско-пчињским просторима и простире се све до Искре, Дупнице Софијске котлине и Струмице на истоку укључујући и софијски простор.²²

Риста Николић Шоплук смешта у област између белопаланачке и пиротске котлине. По њему овој области припадају и власинска, црнотравска и пчињска села.²³

Јован Ђирић наводи да је Шоплук заједнички назив за „претежно планинску област у средишњем делу Балканског полуострва дуж српско-бугарско-македонске границе, која се пружа од Западног Балкана (Старе Планине) на северу до Плачковице и Малешких планина на југу и од белопаланачко-власинско-пчињског предела на западу, до Искра, Дупнице и Струме на истоку укључујући и софијски простор.”²⁴

По мишљењу Хр. Вакарелског Шоплук обухвата Софијску, Пернишку, Трнску, Брезнишку, Царибродску, Радомирску, Дупншку, Ђустендилску, Кратовску, Овчепољску, Паланешку и Кумановску област.²⁵

У оквиру области издвајамо мање целине са одређеним локалним специфичностима „Заглавак (источно и југоисточно од Књажевца), Буцак (око Калне), Загорје (с источне стране Старе Планине), Торлак (око Пирота и изворишног дела Нишаве), Лужница (Око Бабушнице и Љуберађе), Знепоље (око Трна), Софисјко (у пределу Софијске котлине), Грахово (око Брезника и Перника), Власина и Црна Трава (око Власинског језера), Крајиште (око Ђустендила), Славиште и Пијанац (у пределу Пчиње), Малешево (југоисточно од Осогова), итд.”²⁶

На основу горе наведеног, закључујемо да не постоје сасвим јасне границе

²⁰ Ф. Каниц, Србија, земља и становништво : од римског доба до краја XIX века. Књ. 2, Београд 1987, 233, 234.

²¹ М. Ђ. Милићевић, Краљевина Србија : нови крајеви, Београд 1884, 182.

²² Ј. Цвијић, Балканско полуострво..., 104.

²³ Р. Николић, Крајиште и Власина : антропогеографска проучавања, Београд 1912, 222,223.

²⁴ Ј. Ђирић, „Шоплук...”, 217.

²⁵ Ј. Ђирић, Торлак, Нишки зборник, Ниш 1975, 6. О границама шопске области код бугарских и македонских истраживача видети: П. Христов „Границете на „Шоплука” и/или Шопи без граници”, у: Скривене мањине на Балкану, Београд 2004, 68–72.

²⁶ Исто.

Шоплука. Многи затечено стање тумаче једноставно непостојањем природне границе као ни чврсте шопске припадничке убеђености матичног становништва.²⁷ Међутим уколико имамо у виду да Шопи никада нису тежили ка стварању неке врсте самосталне области (устанак Симе Соколова је изолован случај), сасвим је разумљиво да су се и границе мењале. Оно у чему се сви слажу је да област Шоплука обухвата југоисточни део данашње Србије, источни део Бугарске и северни део Републике Северне Македоније.

Порекло Шопа

Иако структура рада обично подразумева да се најпре разјасни порекло одређене етничке групе, како би се касније писало о територији коју она настањује и њеној историји, када су у питању Шопи кренули смо другачијим редоследом. Као што је горе наведено, на територији Шоплука долазило је до сусретања и мешања многих народа и освајача који су својим преплитањем створили различите етничке амалгаме. Да ли у асимилацији разних народа треба тражити и њихово порекло?

Становништво Шоплука нема јасну представу о својој даљој прошлости. Ретке су особе које се сећају својих даљих предака. Родослови појединих породица крећу од 19. века или краја 18. века. Средњовековна историја и догађаји на почетку турске владавине нису оставили у свести овог становништва никакав већи траг.²⁸ Битко код Велбужда иако се десила у срцу Шоплука није утицала на стварање народног епоса, тако да је сво народно стварање сконцентрисано у горе наведеним причама о Баја – Џори. Ипак то не значи да се на територији Шоплука нису збивали значајни историјски догађаји.

Уколико пажљивије анализирамо област Шоплука, приметимо бројна археолошка налазишта која сведоче о насељености овог краја још у античко доба. Бројни материјални трагови сведоче о континуитету живота од антике преко средњег века до данашњих дана. Област је од давнина представљала својеврсну границу, најпре између Илира и Трачана а касније и културно-језичку међу, између латинског језика на западу и грчког на истоку. Уз све то кроз ову област пролазио један од најзначајнијих римских путева *Via Militaris* који је у овој области повезивао, антички Ниш (*Naissus*) са Софијом (*Serdica*), одакле је скретао ка Цариграду.²⁹ Присутност овако значајног пута умногоме је повећао фреквентност подручја.

Одговор о пореклу Шопова, бар када су у питању Бугарски историчари и етнографи прилично је једноставан. Тако на пример Антон Страшимиров тврди „Од свих бугарских група најособенији су Шопи”.³⁰ А. Ишириков, пише да је у Србији пре 1878. било око 100.000 Бугара од којих су делом и Шопи, који су се називали Бугарима и у чијем је језику јака заступљеност бугарских речи. Веселин Хациниколов наводи да је Шоплук једна од области која има солидну бугарску

²⁷ Ј. Ђирић, Торлак, Нишки зборник, Ниш 1975, 6. О границама шопске области код бугарских и македонских истраживача видети: П. Христов „Границете на „Шоплука” и/или Шопи без граници”, у: Скривене мањине на Балкану, Београд 2004, 68–72.

²⁸ Ј. Ђирић, „Торлак...”, 3.

²⁹ П. Петровић, „Понишавље у античко доба”, Пиротски зборник, 8-9, Пирот 1977, 177.

³⁰ Д. Колев, „Шоплук, Шоплук између осталог”, Градина, 10-11, Ниш 1998, 103.

етничку основу и која се одликује дубоким словенским и прабугарским старинама и да заузима важно место у бугарском етничком простору. Слично мишљење износи и Христо Вакарелски који Шопе сматра једном од особних група бугарског народа. Стефан Влгаров пише да је једно од шест бугарских кола која је груписао по етнографским областима заправо шопско коло.³¹ Можемо закључити из горе наведеног, да за већину бугарских научника не постоји дилема, Шопови по њима воде порекло од Бугара.

Уколико о пореклу Шопа нисмо могли више да сазнамо на основу штурних историјских докумената ваљало би потражити помоћ језичких и топономастичких података.

По анонимном аутору једног историјског рукописа из манастира Хиландара који је настао након 1862. године, назив Шопи произилази из турског сопа (= тојага). И. Шафарик и М. Дринов име Шопа везују за старо Трачко племе Сапеи. П. Р. Салвејков повезује га са изразом соп (=водовод, бокал) који се на бугарском изговара шопка. В. Добруски, Д. и И. Иванов сматрају да Шопи воде порекло и носе назив по печенешком племену Цопон.³²

Спас Сотиров негира горе заступљене ставове и тврди да реч Шоп води порекло од немачке речи Schuppen, што значи колиба. Срби су прихватили ову реч у виду речи шупа. Он сматра да су Саси, који су током средњег века радили у рудницама на територији данашњег Шоплука, локалном становништву које је живело у колибама наденули име по својој речи Schuppen.³³

Шопски говор

Једна од специфичности шопске етничке групације огледа се у њиховом аутентичном говору. Као што смо већ навели интересовање за Шопски говор показивао је Вук Караџић.

У јужне и југоисточне пределе данашње Србије, Вук за живота није имао прилике да оде. Међутим он се често сретао са људима који су долазили из поменутих крајева, нарочито из Пирота. У Вуковој књизи „Српске народне пјесме” нашле су се и две пиротске лирске песме „Крштење Христово” и „Сестра брату зарукавље везла”.³⁴ Објављене песме свакако потичу са територије Шоплука, међутим инсистирање на подели и обележавању песама на српске и бугарске, можемо тумачити као индивидуални став редактора.

Јован Цвијић слаже се са једном од Вукових тврдњи, где сагледавајући шопску етничку групацију пише: „Они заиста говоре дијалектом који се знатно приближава српском језику”.³⁵ Даље наводи „у новије време је детаљним истраживањима шопског дијалекта доказано, да он има све особине српског језика, док бугарски писци тврде, да су од десет главних особина шопског језика, само три српске, а остале бугарске.”³⁶

³¹ Д. Колев, „О Шопима и Торлацима”, Пиротски зборник, 21, Пирот 1995, 107.

³² С. Гацовић, „О етнониму Торлак и о романској и туркменској основи етногенезе Торлака и Шо(по)ва”, Развитак, 48, 229-230, Зајечар 2008, 56, 57.

³³ С. Сотиров, О Шоповима, необјављен рукопис, 4.

³⁴ В. Стојанчевић, Вуково интересовање..., В. Стојанчевић, Срби и Бугари..., 155-159.

³⁵ Ј. Цвијић, Балканско полуострво..., 101.

³⁶ Исто.

Постоје подаци који говоре да шопска етничка групација, користи неколико различитих дијалеката бугарског језика, и да Шопи заправо говоре најчешће дијалектом западних бугарских крајева. То је можда и најлогичније објашњење, јер становници Шоплука који живе и у бугарском и у српском делу територије, говоре истим језиком. Оно што се не поклапа са тврдњама Вука Карацића и Јована Цвијића а које се тиче тога да српски језик има примат над бугарским у шопском говору, јесте чињеница која указује, да данас, Бугари могу углавном разумети шопски говор, док Срби (поготову они из севернијих крајева Србије) имају потешкоће у разумевању истог.

Закључак

Историјски догађаји који су прекрајали границе на територији Шоплука, завршили су се стварањем релативно постојане границе између Србије и Бугарске. Честа промена државне границе је код локалног становништва изазивала збуњеност и доводила је до појава камелеонских особина у изражавању етничког идентитета. Становништво је из страха мењало не само говор већ и презимена и обичаје. Овај процес постао је израженији након 1878. године и почетка стварања националних држава.

Време ослобођења Шоплука од Турака затекло је ову област без развијене и снажне грађанске класе, без које које нису могли да истакну своју борбу за аутономијом или незавиношћу. Уколико узмемо у обзир недостатак школованих људи у овим крајевима као и скромност, мирноћу и трпељивост становништва која је проистекла из не баш погодних географских услова за живот, постаје јасно зашто је Шопова све мање. О томе нам најбоље говори податак да се на попису становништва, домаћинства и станова у Републици Србији из 2011. године као Шоп изјаснило само 142 становника.³⁷ Треба имати у виду да је тек овим пописом шифрарником националне припадности омогућено сагледавање Шопа, као и Јермена, Бањаша и Торлака.

Уместо закључка можда је најбоље цитирати речи Јована Цвијић који каже „Срби и Бугари су готово један исти народ; осим тога се између њихових народних језгара налазе велике области прелазног становништва... Такве прелазне области су без јасно изражене народне свести”.

³⁷ В. Ђурић и др., Етноконфесионални и језички мозаик Србије, Београд 2014.

Литература

- Гацовић, Славољуб. „О етнониму Торлак и о романској и туркменској основи етногенезе Торлака и Шо(по)ва”. Развитак, 229-230, Зајечар 2008. 56–77.
- Државопис, Свезка XI. Београд 1882.
<https://publikacije.stat.gov.rs/G1882/Pdf/G188211001.pdf>
- Ђурић, Владимир, Дарко Танасковић, Драган Вукмировић и Петар Лађевић. Етноконфесионални и језички мозаик Србије. Београд 2014.
- Живковић, Витомир. Торлак : појам и границе : порекло имена : становништво : речник личних имена до 1878. године. Пирот 1994.
- Јовановић, Јован. „Шопови неке њихове одлике и кретања”. Лесковачки зборник, 5, Лесковац 1965. 48–55.
- Каниц, Феликс. Србија, земља и становништво : од римског доба до краја XIX века, Књига 2. Београд 1987.
- Колев, Драган. „О Шопима и Торлацима”. Пиротски зборник, 21, Пирот 1995. 301–307.
- Исти. „Шоплук, Шоплук између осталог”. Градина, 10-11, Ниш 1998. 103–115.
- Костадиновић, Радомир. Црна Трава и Црнотравци. Лесковац 1968.
- Крстић, Дејан. „Конструкција идентитета Торлака у Србији и Македонији”. Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 2014.
- Крстић, Дејан. „Торлаци у Србији”. Пиротски зборник, 27-28, Пирот 2003. 73–81.
- Милићевић, Милан Ђ. Краљевина Србија – нови крајеви. Београд 1884.
- Николић, Риста. Крајиште и Власина: антропогеографска проучавања. Београд 1912.
- Петровић, Петар. „Понишавље у античко доба”. Пиротски зборник, 8-9, Пирот 1977. 177–185.
- Сотирова, Спас. О Шоплуку и Шоповима, необјављен рукопис.
- Станковић, Срећко. Брод, село код Црне траве. Београд 2006.
- Михајловић, Бранислав. Власина и Власинци. Сурдулица 2000.
- Статистика Краљевине Србије, Књига 1. Београд 1892.
<https://publikacije.stat.gov.rs/G1892/Pdf/G189211001.pdf>
- Стојановски, Александар. Врањски кадилук у XVI века. Врање 1985.
- Николић-Стојанчевић, Видосава. Врањско Поморавље Врањско : етнолошка испитивања. Београд 1974.
- Стојанчевић, Владимир. Вукова знања о Бугарској и Бугарима. Београд 1966.
- Исти. Вуково интересовање за „Шоплук” и „Шопове”. Београд 1975.
- Исти. Срби и Бугари 1804–1878. Нови Сад 1995.
- Стојковић, Драгана. „Насеља и становништво општине Пирот : осврт на поједине историјске, етничке и демографске карактеристике”. Гласник етнографског музеја, 74/1, Београд 2010. 11–108.
- Тричковић, Радмила. „Торлак”. У: Зборник радова Пиротска буна 1836, Пирот 1997. 73–93.
- Тирић, Јован. „Шоплук: културни мост или јабука раздора на Балкану”. У: Границе – изазов интеркултуралности, Београд 1997. 207–217.
- Христов, Петко. „Границете на „Шоплука” и/или Шопи без граници”. У: Скривене мањине на Балкану, Београд 2004. 67–82.
- Цвијић, Јован. Антропогеографски списи. Београд 1991.

Исти. Балканско полуострво и јужнословенске земље. Београд 2013.

Исти. Балканско полуострво и јужнословенске земље, Књига 2. Београд 2013.